

Fiskivinnulondini verða at kenna sviðan av dálkingini

- segði Hilmar Bech, lögtingsmaður, í fólkafundarræðu síni á Jóansöku seinasta vikuskifti

Gott stevnufólk.

Summarið er verið stevnutíð hjá føroyingum, og longu fyrri umleið 50 árum síðna valdu suðringar sær Jóansökuna til teirra stevnu og nú hava vágbingar aftur einaferð fyri eikad og boðað til jóansökulund her í vökru bygd teirra.

Jóansökulund hevur eisini verið vanligt í øðrum londum, men tað hevur verið hildið undir øðrum formi enn her hjá okkum.

Nú tað seinastu tíðina undan Jóansöku hava fólk í Vági, bæði kvinnur og menn havt úr at gera við at fyri eika alt til stevnugestirnir komu, og tað skal vera sagt her, at tað er ein sonn fróir at siggja hvussu stásiligt tað er at allastadni, og tað kann tí av sonnum sigast, at Vágs bygd er í veitslubúna eins og náttúran øll, ið heilsar okkum í øllum sínum vakurleika — allastaðni sprettur og grór, líka frá fjallatoppi til sjóarstrond — og lufin er fylt av summar- og blómuanga og oyggjarnar eru í summarbúna, sum skaldið Mikkljal á Ryggi sigur í einum av yrkingum sínum:

*Í blomsturavovnum skráð,
nú lifir allar glóvga;
um brekkur og um brú
fer summarlond glóvga
angar av blomstrum so fríður*

Ja, nú er hægsta summartíð og sólir er komin í hægðina á luftini, sólir sum við flóvandi megi síni birtir liv í alt, fær blómurnar at spretta og fuglasongin at ljóða um bø og haga, tann fuglasong, sum tagnaði síðsta heyst, tá okkara kærur vinir fluttu undan vetrinum, men sum so aftur í ár hava leitað hjar, tí summarið nærkaðist.

Eisini menniskjan verður glað og lott í sinni tá sólir roðar og brandar um dalar og fjöll.

Hvør árstíð hevur síni eyðkenni, og sína talu til okkum menniskju og sín ávirkan á mannahjarta, men ongantíð gleðast vit um náttúruna, sum nú á jóansöku við fogrum ljósum summarlotum, *at hvat á jørd kann meira herligt vera, enn ein føroysk miðjarsummar-nátta*, og um vit á rettan hátt duga at lurtta eftir taluni í føroysku náttúruni, tá vil kærleikin í okkum nørast og viljinn styrkjast til at gera tað, sum gott er og sum kann

gagna okkara landi og okkara fólk.

Úti við eina hálva öld hava báðar høvuðsbygdinir í Suðuroynni Vág og Tvøroyri skiftist um at halda jóansöku, og ungfolk, bæði kvinnur og menn hava hitst til dyst bæði á firði og vølli, og fólk úr øllum bygðum í oyggj okkara hava stevnt saman fyrri at taka lut í og fylgja við ítróttarkappingunum og helst kappróðrinum, hesum aldargamla ítrótti, sum forfedrar okkara iðkaðu langt áðrenn kappróðurin var tikið upp á stevnunum, ja líka frá tí eitt dreingjabarn dugdi at bera ár á bórði, var tað kappróður tað galt, tað veri seg á grinda- ella útróðrarferðum, og mangan havi eg høyrð gamlar menn siga frá, at um tað har soleiðis á, at tveir bátar komu saman á grindaferð til Hvalbiar t. d. so varð lagt bórð um bórð til at rógva kapp, og hvør vildi leggja annan eftir, tí hesin róður var ofta havdur á máli undir sjálvum grindavásinum og um hesa kapping gekk tosið bygd úr bygd eins líka dúgliga sum um kappróðurin í dag, eisini var tað vanligt, at bátar, ið komu at liggja bórð um bórð á ferð til ella frá útróðri, lögdu ann til kappróður.

Ellu um bátur var staddur

Hilmar Bech

langt úti á havi, og hann knappliga brast á við stormi út av landi, so var at leggja árar í sjógv fyrri at vinna upp land og her var tað ikki kappróður við lagsbróður á øðrum báti, nei nú var tað kappróður við náttúruna og stormin, og ofta hevur ein sítið hugtakin og lýtt á, tá menn hava sagt frá slíkum ferðum, tí nú var tað liv ella deyða tað galt, skuldu teir bera bórð í by, og skuldi teimum unnast aftur at siggja fadir og móðir, vív ella børn, so máttu allar kreffir leggjast í. Soleiðis er livið sjálvt og soleiðis er tilvera okkara øll ein kapping.

Onnur koma fyrri at hitta vinir, frændur og kenningar, og ofta hevur ein upplivað at siggja hvussu glaðir menn kunnu gerast tá teir hittast; menn sum kanska ikki hava

seð hvønn annan í mong ár, tí nú á jóansöku gevast aftur stundir til at minnst góðar gamlar dagar og tosa um hendingar, sum hava fest seg í huga teirra.

Um ein vildi taka lut í jóansökulundinum fyrr, mátti farast yvir fjøllini til gongu, men nú er øðrvísi tí teir flestu suðringar kunnu nú koma við bili, og lagaligari er eisini hjá fólk norðanfjórðs at koma til stevnu okkara suðringa.

Tey seinastu árinu hevur fólkafundurin verið ein fastur táttur í jóansökulundinum, og tí eru vit samlaði við minnisvarðan á hesum søguliga staði ið Flotuni Fríðu, her ið Nøls-oyar-Páll, Jákup bóndi í Toftum og Per bóndi í Gjörðum lótu byggja Føroya fyrsta skip, »Roynðina Fríðu« í 1804.

Á slíkum samkomum er vanligt, at menn triva í aktu-ell evni og tí skal eg nerta við ein spurning, sum er nóg frammi bæði í blóðum og millum leiðandi menn kring allan heim, nevnliga dálkingina av náttúruni, hetta er ein spurningur, sum er serliga aktuellur her hjá okkum, vit sum eru so nær knýtt at náttúruni og serliga havinum og tí ríkidomi tað goymir.

Sum tíðin er liðin hava vit-skapsmenn og serfrøðingar framt framstig og kunnað fram leitt evni, sum hava verið til frama fyrri mannaættina, og øll slík framstig hava verið heilsað við gleði, uttan at hugsað hevur verið um hvørjar fylgjur slík uppfinnilsir kunnu bera við sær, og hugsað vit um atommegina, sum hevur verið og kann vera til mikið gagn; men samstundis hevur henda megi fort við sær oyðing og skapt ótta millum manna sum eingin kennir maka.

Fleiri sum eru her til staðar hava helst lisið ella høyrð um tá fyrsta atombomban varð tveitt yvir Japan við endan av seinra heimsbardaga, har út við 100.000 mannaliv vórðu týnd, og har børn í stórum tali síðani eru fodd og framvegis vera fodd vanskopt, alt orsakað av teirri eitran henda sprenging forði við sær. Alt síðani eru nógvar kjarnorkuyndir gjørdar, og hetta hevur gjørt tað, at luftin er nógv eitrad, av radioaktivum evni, sum er skaðiligt fyrri menniskjuna, og tí er ikki lögð um mótmælt verður á teimum stóðum, har slíkar royndir verða gjørdar.

Spurningurin um eitran av sjónum er blivin serliga nógv umrøddur manna millum ta seinastu tíðina, og tað er serliga hesum føroyingum sum fiskivinnutjóð, eiga at geva gætur og fylgja við í tí sum fram fer. Hesin spurningur var

eisini nógv frammi á dálkingarráðstevnunum í Stockholm herfyri, har flestu lond í heiminum høvdu leitað saman, og har eisini Føroyar vóru við. Henda heimsstevna, ið var hildin til tess at finna fram til tiltøk, ið kundu verða sett í verk fyrri at verja havsins ríkidomi og livið á jørðini móti týning og oyðing, og har varð semja um, at øll lond eiga at skipa tiltøk, ið kunnu verja náttúruna móti dálking.

Leingi hevur verið ásaðnað, at ríkidomi í havinum fór at tynnast, og føroyingar, sum bara hava fiskivinnuna at lita á, vita at so er, tí fiskiskapurin er minkaður ár undan ári. Menn hava hildið, at orsøkin til hesa afturgongd mundi vera rovfisking, við tað at fiskiambóðini eru nógv effektivari enn fyrr, ella hitabroytingar í sjónum, men í seinastuni eru menn eisini farnir at tosa um, at eitran av sjónum kann vera orsøkin til hetta.

Tað er helst so, at dálkingin av sjónum, hevur ein part av skuldini í at fiskamogdink minkar á summum økjum og harnest vita vit, at fiskur, ið er veiddur á vissum leiðum inniheldur evni, sum eru skaðiligt fyrri menniskju og hesi evni eru komin í sjógvin við tað, at iðnaðarlond lata avfall frá kemiskum verksmiðjum sokkja í havið uttan fyrilit, og soleiðis hevur havið verið nýtt sum kostur fyrri hesum skaðiliga avfalli.

Tað kann tí av røttum sigast, at hin óseki í hesum føri kemur at lida fyrri hin seka, tí tað vera ikki iðnaðarlondini, men fiskivinnulondini, sum vera at kenna sviðan av slíkari skilaleysari eitran, um hon skal halda fram sum higartil, og just tey lond, sum hava verið orsøk til hesa skaðiliga dálking av sjónum, seta strangar reglur fyrri innflutningi av fiski og gera nógv fyrri at kanna um skaðiligt evni finnst í tí mati sum egnu landsmenn teirra nýta.

Ósemja og split er um flestu spurningar kring allan heim, men um dálkingar-spurningin tykist fleirtalið av heimsins londum at vera samd, her kenna tey flestu seg at hava ábyrgd fyrri tí vanda mannaættin kann koma í um dálkingin skal halda fram sum higartil uttan fyrilit.

Øll mánnast helst tá hálendska skipið Stella Maris í fjør var í Føroyum á veg út í Atlantshavið við iðnaðaravfalli, sum kanska við tíðni vildi vera fort við streyminum á fiskileiðirnar kring Føroyar ella á ter leiðir, har føroysk skip veiða. Tað eydnaðist at forða hesum burturkasti við mótmælu bæði úr Føroyum og aðrastaðni frá og allastaðni hvar lond hittast at víðgera slíkar spurningar, har eiga føroyingar sjálvir at vera við og forða síni sjónarmið fram á ein slíkan hátt at menn geva teimum gætur, tí her leikar nógv á hjá okkum.

Lat hetta vera nóg mikið,

um ta dálking, ið framd verður av øðrum londum og lat okkum nú til síðst lita at hvussu til stendur hjá okkum sjálvum og hvussu vit fara um ta náttúru vit frá skaparans hond hava fingið at umsit.

Hetta okkara føðiland við fjøllum og dølum — björgum og skorðum — firðum og sundum — votnum og tjarnum og fuglamangi í björgum og haga — hesi stórslegnu náttúru, sum hugtekur fremmanda fólk og sum vit eru so stolt av.

Her er ikki talan um eitran av bumbum ella iðnaðaravfalli, men um vit stinga hondina í egnan barn, sum tíkið verður til, so má hvør ein viðganga, at eisini her í okkara oyggjalandi vindur dálkingin av náttúruni meira og meira uppá seg, tí allastaðni hvar menniskju koma, siggjast spor eftir.

Har sum áir fyrr runnu reinar gjøgnum bygdir og setti sín vakra dām á bygdamyndirnar, har sløðist nú mangastaðni ørúdd av ymsum slag, hóast kommunalir myndugleikar gera tiltøk fyrri at beina slíkt burtur.

Nakað av tí avfalli, sum verður stoytt á sjógvin, sindrast við tíðini, meðan ein stórur partur legst á strendurnar og skemmir soleiðis okkara vökru oyggjar, og víða hvar um hagan har tú fyrr kundi njóta at ganga skóleysur mást tú ansa ter fyrri fløskubrotum, sum sløðist har saman við pappiri, plastikkposum og øðrum, meðan stubbfloksur í hópatali liggja fram við veginum.

Tað kundt verið nógv annað at norti við í hesum viðfangi, men lat hetta vera nóg mikið, tó eigur tað sum her er drigið fram ikki at skiljast sum ábreiðsla móti nokrum, tí hesin spurningur er umrøddur fyrri at visa á ta skyldu, ið hvør einstakur av okkum hevur til tess at bota um hesi víður-skifti, ikki bara myndugleikarnir, men hvør einstakur, bæði yngri og eldri, bæði børnini og tey vaksnu, her eigur ongin at siga teir ella hini um tað, nei her er tað tú og eg, sum saman við myndugleikunum eiga og hava skylda til at gera okkara besta fyrri at verja náttúruna og harvið fríðka um okkara føðiland, sum undanfarni ættarlið hava litið okkum upp í hendi at rokja.

At enda vill eg ynskja øllum jóansökufólki eina góða stevnu framvegis í sáttog semju og góðum ítróttaranda og samstundis verða vágbingar og allir suðringar heilsaðir við ynski um at eydnar verður tykkum blið í framtíðini og at vit sánda saman um at loysa tey mál, sum vera at fremja í komandi tíðum til gagn fyrri hvørja einstaka bygd og oynda alla og til gagn fyrri tað fólk sum her býr og byggir og fyrri tann ungdom, sum her veksur upp, tann ungdomur sum skal taka við, tá eldri ættarlið leggja árar inn,